

Yoksullukla Baş Etmede Sürdürülebilir Tarım Politikaları

Osman ÇEKİCİ¹ Erdal BAYRAKCI²

1- Dr. Konya, Türkiye, m.osman.cekici@gmail.com, (Sorumlu Yazar/Corresponding Author)

2- Doç. Dr. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, Türkiye, ebayrakci@erbakan.edu.tr

Makale Bilgileri	ÖZ
Makale Geçmişi Geliş: 12/02/2024 Kabul: 23/05/2024 Yayın: 30/06/2024 Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Kırsal ve Kentsel Yoksulluk, Sürdürülebilir Tarım Jel Kodları: I30, I31, Q10	<p>Yoksulluk, tüm dünyada sosyal ve ekonomik nitelikli sorunların başında gelmektedir. Kimi zaman aktif devlet müdahalesini, kimi zaman ise devlet dışı aktörlerin sınırlı müdahale araçlarını farklı yoğunluklarda içerecek şekilde geliştirilen yoksullukla mücadele politikaları ise, bu kadim probleme yönelik baş etme metodlarını ifade etmektedir. Bu çalışmada yoksulluk sorununa ilişkin ana yaklaşımlar kısaca ele alındıktan sonra, yoksulluğun kırsal ve kentsel yoksulluk olmak üzere iki başlıkta incelenebileceği kabul edilmiştir. Bu bağlamda kırsal yoksulluk, kentlerde yaşanan yoksulluğun önemli sebeplerinden biridir ve ortadan kaldırılması, sürdürülebilir kalkınma politikaları ile mümkündür. Yapılan çalışmalar yoksulluğun, açlıktan başkalarına boyun eğme ve itibar kaybına kadar tüm tezahürleriyle dünya nüfusunun önemli bir kısmını etkilediğini göstermektedir. 2008 mali krizi sonrası dönemde yoksulluk trendlerindeki olumlu iyileşmeler yerini mutlak yoksulluk rakamlarında artışa bırakmış görünmektedir. 2020 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan salgın ve Rusya- Ukrayna Savaşı ise, makro- iktisadi dengeleri alt üst ederek yoksulluk tartışmalarına yeni boyutlar katmıştır. Çalışmada böylesine kritik dönüşümlerin ve meydan okumaların yaşandığı günümüzde dijital dönüşümü takip edebilen yenilikçi tarımsal uygulamalar, genç ve kadın istihdamını destekleyecek ve kırılgan kesimleri yoksulluktan kurtaracak tarıma yönelik çalışmalar, sosyal sermayeyi güçlendirecek eğitim ve teknolojik desteklemeler gibi sürdürülebilirliğe katkı sağlayacak yöntemlerle kırsal yoksullukla mücadele edilebileceği, buna koşut olarak ise kent yoksulluğunun temel saiklerinden birinin baskısının azaltılabileceği savı desteklenmektedir.</p>

Sustainable Agriculture Policies on Combating Poverty

Article Info	ABSTRACT
Article History Received: 12/02/2024 Accepted: 23/05/2024 Published: 30/06/2024 Keywords: Poverty, Rural and Urban Poverty, Sustainable Agriculture Jel Codes: I30, I31, Q10	<p>Poverty is one of the leading social and economic problems all over the world. Poverty alleviation policies, which are sometimes developed to include active state intervention and sometimes limited intervention tools of non-state actors in different intensities, express the methods of coping with this ancient problem. In this study, after briefly discussing the main approaches to the problem of poverty, it is accepted that poverty can be analysed under two headings: rural and urban poverty. In this context, rural poverty is one of the important causes of urban poverty and its elimination is possible through sustainable development policies. Studies show that poverty affects a significant portion of the world population in all its manifestations, from hunger to submission to others and loss of dignity. After the 2008 financial crisis, positive improvements in poverty trends seem to have been replaced by an increase in absolute poverty figures. In 2020, the pandemic that affected the whole world and the Russia-Ukraine War that followed, upset the macro-economic balances and added new dimensions to the poverty debates. The study supports the argument that rural poverty can be combated with methods that will contribute to sustainability such as innovative agricultural practices that can follow digital transformation, agricultural studies that will support youth and women's employment and lift vulnerable groups out of poverty, education and technological supports that will strengthen social capital, and in parallel, the pressure of one of the main drivers of urban poverty can be reduced.</p>

Atf/Citation: Çekici, O. ve Bayrakçı, B. (2024). Yoksullukla Baş Etmede Sürdürülebilir Tarım Politikaları, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 87-100.

"This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0)"

GİRİŞ

Yoksulluk problemi ülkelerin gündeminden hiçbir zaman düşmeyen sorunların başında gelmektedir. Genellikle çok boyutlu bir fenomen olarak ifade edilen yoksulluk, sebepleri ve yol açtığı sonuçlar itibariyle geniş bir çerçevede ele alınması gereken bir olgu olarak kendini göstermektedir. Günümüz yoksulluk tartışmaları ve alan yazınında, yoksulluğu ortaya çıkaran sebeplerin ekonomik, sosyal, siyasi ve idari alanlara yayıldığı görüşünün genel bir kabule mazhar olduğunu, bu bakımdan yoksulluğu yalnızca iktisadi temelden hareket eden açıklamalar yerine, çok boyutlu (*multi dimensional*) ve birçok disiplinden yararlanan (*multi-disciplinary*) görüşlerin tercih edilmeye başlandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu anlamda yoksulluk alanında yapılan çalışmalarda daha bütüncül yaklaşımların sergilenmesi, bir taraftan problemin niteliğinin ve etki sahasının kavranması, diğer yandan da yoksullukla mücadele edilmesinde kullanılan yöntemlerin yeniden tartışmaya açılmasını kolaylaştıracaktır.

Bu çalışmada yoksulluğu açıklamaya yönelik yaklaşımların ve tanımların kısaca ifade edilmesi ve ardından bu makalenin konusunu teşkil eden kırsal yoksulluk konusunu ele alarak kentsel yoksullukla ilişkilendirilmesi amaçlanmaktadır. Böylelikle gıda güvenliği ve tarımın sürdürülebilirliği konularının daha çok gündeme gelmeye başladığı salgın sonrası dönemde, kırsal yoksullukla mücadelenin önemini yeni parametreler ışığında tartışılması beklenmektedir. Türkiye'de yoksulluğun kırsal bölgelerde yoğunlaştığı, bu anlamda kırsal yoksulluğun aynı zamanda kentlerdeki yoksulluk sorununun da kaynağını meydana getirdiği düşüncesinden hareketle, tarım sektöründe atılacak adımların tarımsal kalkınmanın yanında yoksulluk üzerinde de doğrudan etkide bulunması beklenmektedir. Bu doğrultuda yenilikçi ve sürdürülebilir tarım uygulamaları yoluyla kırsal kalkınmanın sağlanması, gençlerin tarımsal istihdam politikaları ile desteklenerek işsizlikle mücadele edilmesi ve yoksulluğun önemli dinamiklerinden birisi olan kadın yoksulluğu ile baş edilmesi ve ortadan kaldırılmasında tarım sektöründe kadın girişimciliğinin önünün açılması gibi politikalar öne çıkarılmaktadır.

Çalışma kapsamında öncelikle yoksulluk sorunu ve kırsal yoksulluk ele alınacak ve sonrasında alan yazını incelenerek yoksulluk ve tarım bağlantısı kurulmaya çalışılacaktır. Bu kapsamda tarımda doğal kaynakların etkin ve verimli kullanılmasından kimyasal kullanımının azaltılmasına, yağış rejimleri ve iklim özellikleri ile uyumlu tarımsal üretimin özendirilmesinden seracılık ve şehir içi tarım gibi uygulamalarına kadar geniş bir yelpazede sunulabilecek yenilikçi uygulamalar değerlendirilecektir. Böylelikle bir yandan ülkenin tarımsal üretim kapasitesinin artırılması ve üretim yapısının daha yenilikçi hale getirilebileceği, aynı zamanda ekonomik kalkınmanın önemli kanallarından biri olan tarım sektörünün yoksullukla mücadele amacı doğrultusunda daha dinamik bir yapıya kavuşturulabileceği düşünülmektedir.

1. YOKSULLUK SORUNUNA GENEL BAKIŞ

Yoksulluk denildiğinde çoğunlukla, zenginliğin- varlılığın karşıtı olan fakirlik, sefalet, başkalarına duyulan muhtaçlık, hayatla devamlı surette mücadele, temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanma, yeterli kaynaktan, gelirden ve varlıktan mahrum olma gibi anlamlar akla gelmektedir. Sosyo-ekonomik yönden yoksulluk, asgari bir yaşam standardının altında kalmayı ve bu anlamda temel maddi ve sosyo-kültürel ihtiyaçları karşılamakta zorlanmayı ifade etmektedir. Toplumsal politika açısından ise yoksulluk, insan onuruna ve haysiyetine yaraşır bir hayatın elde edilememesi ve maddi anlamda yetersizlik durumuna işaret etmektedir. Bu anlamda yoksulluğun bireyi ve toplumu her yönüyle tehdit eden bir risk faktörü olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Seyyar, 2003: 40).

Yoksulluk olgusu Birleşmiş Milletler tarafından geniş bir anlam kümesi içerisinde tanımlanmaktadır. Buna göre yoksulluk, gelir yetersizliğinin de ötesinde çeşitli sosyo-ekonomik boyutlara sahip olan bir kavramdır. Hizmetlere ve çeşitli sosyal koruma önlemlerine erişim, kendini ifade etme yeteneği, sosyal statü, müzakere gücü ve insana yakışır iş ve fırsatlar gibi sosyal ve kültürel boyutlardan mahrumiyet, yoksulluğun alt boyutlarını teşkil etmektedir. Aynı zamanda yoksulluk çocuk işçi çalıştırma, zorla çalıştırma ve düşük ücret gibi boyutlarıyla bir insan hakları ihlali olarak da değerlendirilmektedir (UN Global Compact, <https://www.unglobalcompact.org/>).

Dünya Bankası ise yoksulluğu daha çok maddi temelde ele almakta, bu doğrultuda kişilerin gelir ve tüketim düzeylerini yoksulluk göstergeleri olarak kabul etmektedir. Buna göre toplumda, önceden

belirlenmiş bir maddi düzeyin altında gelire veya tüketime sahip olanlar yoksul olarak kabul edilmektedir. Özellikle yoksulluğun gelişmekte olan dünyanın sorunlarından biri olduğuna yönelik bir varsayım kabul edilerek küresel yoksulluk tanımları yapıldığında, yoksulluğun parasal bir eşik kullanılarak ifade edilmesi Banka tarafından tercih edilmektedir (Arabacı, 2019: 125). Fakat burada yoksulluk sorununun, yalnızca gelişmekte olan ülkelerde değil, gelişmiş ülkelerde de göz ardı edilemeyecek boyutlara ulaşması ve belirlenen yoksulluk sınırının objektifliği gibi konularda tartışmaların devam ettiğini, bu anlamda yoksulluğun bireysel, toplumsal, siyasi, sosyal ve kültürel boyutlarını ihmal etme eğiliminde olmayan yaklaşımların son dönemlerde öne çıktığını belirtmek gerekmektedir.

Sumner (2007), yoksulluğun anlamı ve yoksulluğu ölçüm yöntemlerinin İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemden günümüze nasıl değiştiğini aşağıdaki tabloda ifade edildiği gibi açıklamaktadır:

Tablo 1. *Yoksulluğun Anlamı ve Ölçüm Metotlarının Dönüşümü, 1960'lar- 2000'ler*

Dönem	Yoksulluğun Anlamı	Yoksulluğun Ölçülmesi
1960'lar	Ekonomik	Kişi Başına GSYİH Artışı
1970'ler	Temel İhtiyaçlar (Ekonomik Göst. Dahil)	Kişi Başına GSYİH Artışı + Temel Mallar
1980'ler	Ekonomik	Kişi Başına Düşen GSYİH
1990'lar	İnsani Gelişme (Ekonomik Göst. Dahil)	BMKP İnsani Gelişme Endeksleri
2000'ler	Çok Boyutluluk, Özgürlük	Milenyum Kalkınma Hedefleri

Kaynak: Andrew Sumner, Meaning versus measurement: why do 'economic' indicators of poverty still predominate?, Development in Practice, Vol 17, No 1, 2007, p. 6.

Buradan anlaşılacağı gibi yoksulluk önemini giderek artırmakta olup, genel itibariyle yoksulluğu tek boyutlu olarak açıklayan parasal nitelikli yaklaşımlardan, yoksulluğu insan ve toplum yaşamını her yönüyle tehdit eden bir sorun alanı olarak yorumlayan çok boyutlu yaklaşımlara doğru bir dönüşümün gerçekleştiği görülmektedir.

Baulch (1996) da yoksulluk ifadesinin yoksunluk, hastalık, güçsüzlük ve kırılganlık gibi alt anlamları da içerecek şekilde sıklıkla kullanıldığını ve aralarındaki anlam farklılıklarının bulanıklaştığını ifade etmekte ve aşağıdaki tabloda ifade edildiği şekliyle yoksulluğun geniş kapsamının ortaya konulabileceğini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda gelir ve tüketim düzeyleri temel alınarak yapılan standart ekonomik temelli yoksulluk tanımları Booth (1892) ve Rowntree (1901)'nin çalışmalarına dayanmaktadır. Yukarıda da ifade edildiği gibi yoksulluğun bu yönde dar bir kavramsallaştırmaya tabi tutulması zamanla eleştirilerin hedefi olmuş, aşağıdaki tabloda ifade edilen haysiyet, onur ve otonomi gibi kavramlar da yoksulluk sorunu ile bağlantılı olarak ele alınmaya başlanmıştır.

Tablo 2. *Yoksulluk Konseptinin Farklı Anlam Düzeyleri*

Kaynak: Bob Baulch, The New Poverty Agenda: A Disputed Consensus, IDS Bulletin, Vol 27, No 1, 1996, p. 2.

Tabloda bireylerin tüketim düzeyleri ile birlikte ele alınan ortak mülkiyet kaynakları ve devlet tarafından sağlanan destekler, ölçülmesinin zor olması ve kişilerin yoksulluk durumları üzerindeki

etkilerinin tam olarak anlaşılabilmesi gibi nedenlerle yoksulluk tartışmalarında fazla dikkat çekmemektedir. Kişilerin sahip olduğu beşeri ve fiziksel sermaye gibi varlıklar ise özellikle kriz zamanlarında üretim ve tüketim arasında tampon oluşturmakta ve kişilerin ve hane halkının yoksulluk riskini ve kırılganlığını azaltmaktadır. Haysiyet ve özeklik olarak ifade edilen ve yoksulluğu daha geniş bir çerçevede ele alan bileşenler ise, yoksulluk dolayısıyla kişilerin kendi yaşamlarına ait kararları verebilmesinin kısıtlanmasını ve başkalarına boyun eğmeyi ifade etmektedir.

Baulch'un, yoksulluğun farklı anlam düzeylerine atfı yaptığı bu çalışma, birçok farklı disiplinde kullanılan Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi savını andırmaktadır. Bilindiği üzere Maslow'un teorisi fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik safhalardan oluşmakta olup, en temelde insan yaşamı için gerekli olan fizyolojik ihtiyaçlardan güvenlik gereksinimine, içinde yaşadığı topluma aidiyet hissi duyma ihtiyacından saygınlık ve kendine gerçekleştirilmeye kadar çeşitli safhalar ve ihtiyaçlar silsilesinden oluşmaktadır. Burada bireylerin yaşamları süresince çeşitli gelişim aşamalarından geçtikleri fikri ifade edilmektedir (Şengöz, 2022: 166). İhtiyaçlar hiyerarşisinde bir üst safhaya geçen insanın alt düzeylerdeki ihtiyaçlarını karşılıyor olması beklenmekte, başka bir ifadeyle hayatı idame ettirmeye yetecek temel ihtiyaçlarını karşılayamayan bir bireyin toplumda saygınlık beklentisine giremeyeceği ya da kendini gerçekleştirme noktasına ulaşamayacağı ifade edilmektedir (Çoban, 2021: 113). Yukarıdaki teoride mutlak yoksulluğa karşılık gelen tüketim yoksulluğu Maslow'un hiyerarşisinde ilk kademe olan fizyolojik ihtiyaçlar safhasına denk gelmekte, itibar ve kişisel otonomiden yoksun olma durumunda ortaya çıkan yoksunluk hali ise, kendini gerçekleştirme imkanlarından mahrum olma durumunu anlatmaktadır.

Günümüzde BM, AB ve DB başta olmak üzere uluslararası kuruluşların yoksulluk ve yoksullukla ilişkili konularda önemli çalışmaları bulunmaktadır. Söz gelimi yoksulluk, BM tarafından dünyanın en önemli 12 sorunundan biri olarak kabul edilmiş, 1996 yılı Uluslararası Yoksullukla Mücadele Yılı olarak, 1997- 2006 dönemi ise Yoksullukla Mücadele On Yılı olarak belirlenmiştir (Sarıkoca ve Daşlı, 2016: 1300).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından 1990 yılından itibaren yayınlanmaya başlanan İnsani Kalkınma Raporları'nda (*UNDP Human Development Reports*) da yoksulluk sorunu üzerinde durulmaktadır. Örneğin 1990 yılı İnsani Kalkınma Raporu'nda yoksulluk büyük oranda gelir eşitsizliği ile ilişkilendirilmiş, gelişmekte olan ülkelerin düşük büyüme oranları ve yüksek nüfus artış oranları dolayısıyla sözü edilen dönemde gelişmekte olan ülkelerde 1.2 milyar insanın yoksul olduğu ifade edilmiştir (UNDP, 1990: 23). *Yoksulluğu Ortadan Kaldırmak İçin İnsani Gelişme* başlığıyla yayınlanan 1997 İnsani Gelişme Raporu'nda ise yoksulluk insani gelişme perspektifinden, kişilerin uzun ve sağlıklı bir yaşamın, iyi bir eğitim ve insana yakışır bir ortalama yaşam düzeyinin gerektirdiği fırsatlardan ve seçimlerden mahrum olmaları durumu olarak tanımlanmıştır. Yine bu raporda günümüzde halen kullanılmakta olan İnsani Gelişme Endeksleri'nin de temeli atılmış ve insani gelişmenin temel bileşenlerine yer verilmiştir (UNDP, 1997).

Yoksulluk sorunu ile mücadele, BM'nin 2000 yılında ilan ettiği Binyıl Kalkınma Hedefleri (*MDGs*) ve bu hedeflerin 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (*SDGs*) doğrultusunda yeniden güncellenmesi sürecinde de en önemli insani kalkınma bileşenleri arasında yer almıştır. Yoksulluğun tüm bileşenleriyle ortadan kaldırılması Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin ilki olup, bu kapsamda 7 alt amaç belirlenmiştir. *Açlığa Son* olarak ifade edilen ikinci amaç ise, 2030 yılına kadar açlık ve yetersiz beslenmenin her biçimini ortadan kaldırmayı, gıda güvenliğini ve sürdürülebilir tarımın desteklenmesini içermektedir (UN, <https://sdgs.un.org/goals>).

Yoksullukla birlikte iklim değişikliği, eşitsizlikler, çevresel bozulma, refah ve barışla ilgili sorunlar da dahil olmak üzere küresel problem alanlarında 2030 yılına kadar ilerleme sağlanması hedefinin vurgulandığı 2020 yılı İnsani Kalkınma Raporu'nda ise, insani kalkınmaya yönelik tehdit ve belirsizliklerin arttığı, 2030 yılına kadar aşırı yoksulluğu bitirme hedefinden uzaklaşıldığı ve yetersiz beslenme oranlarının artış gösterdiği ifade edilmiştir. Her ne kadar bugün gündemimizden çıkmış olsa da, iki yıl boyunca dünyayı kasıp kavuran Covid- 19 salgının yıkıcı etkilerinin 100 milyondan fazla insanı yeniden aşırı yoksulluğa sürükleyebileceği ve çocuk açlığını şiddetlendirebileceği hususu da söz konusu raporda vurgulanmıştır (UN, 2020: 122).

2. FARKLI YOKSULLUK YAKLAŞIMLARI

Yoksulluğun daha iyi anlaşılabilmesi için çeşitli yaklaşımlar kullanılmaktadır. Bu yaklaşımlar yoksulluğun nedenlerinin anlaşılması, yoksulluğun ölçülmesi ve yoksullukla mücadele stratejilerinin ortaya konulmasından önce, sorunun hangi çerçevede ve hangi boyutlarıyla ele alınacağını belirlemesi bakımından önemlidir. Kabaş'a (2009: 7) göre yoksulluğun tanımlarının değişmesi, ölçümde kullanılan göstergelerin de değişmesine neden olmaktadır. Bu anlamda değişen yoksulluk göstergeleri toplumun farklı kesimlerini yoksul kategorisine almakta ve yoksullukla baş etmede farklı politikaların ortaya konulmasına neden olmaktadır.

Yoksulluk yaklaşımlarını insan ve toplum hayatına dair sorulabilecek bazı temel sorulara verilebilecek farklı cevaplar olarak değerlendirmek mümkündür. Söz gelimi, yoksulluğun temelde maddi bir problem mi olduğu ya da sosyal, kültürel boyutları olan bir fenomen olarak mı kabul edilmesi gerektiği sorusuna yaklaşımların farklı yanıtları olacaktır. Benzer şekilde bireyler ya da daha geniş düzlemde ülkeler arasındaki gelişmişlik düzeyleri arasında büyük farkların olması doğal bir durum olarak mı karşılanmalıdır, değilse bu sorunun ortadan kaldırılması için hangi önlemler alınmalıdır? Yoksulluk bireylerin yetersizlikleri sebebiyle mi, yoksa ekonomik sistemde yaşanan eşitsizlikler nedeniyle mi ortaya çıkmaktadır? gibi sorular yoksulluk yaklaşımlarının birbirinden farklılaştığı noktalara işaret etmektedir (Çekici, 2022: 36).

Yoksulluk sorununa yönelik farklı yaklaşımların karşılaştırılmasında dört alternatif yoksulluk yaklaşımına odaklanılmaktadır. Bunlar parasal yaklaşım (*monetary approach*), kapasite yaklaşımı (*capabilities approach*), sosyal dışlanma yaklaşımı (*social exclusion approach*) ve katılımcı yaklaşım (*participatory approach*) olarak sınıflandırılmaktadır. Bu yaklaşımlar, yoksulluğun ölçütleri arasında değerlendirilen iyi bir yaşama sahip olmak gibi bir duruma ilişkin farklı görüşleri veya iyi bir toplumun nasıl olması gerektiğine dair yorumları içermekte ve yoksulluğa ilişkin açık ve net tanımları araştırmanın yoksullukla mücadele politikalarının temelini oluşturduğu kabul edilmektedir (Laderchi et al, 2003: 244).

Parasal yaklaşım, yoksulluğun açıklanmasında ve ölçülmesinde en sık başvurulan yöntemdir ve temelde, piyasa fiyatlarıyla oluşan gelir veya tüketim düzeyleri üzerinden bireylerin veya hane halklarının yoksulluk sınırının altında olmaları durumunu yoksulluk olarak tanımlamaktadır. Burada yoksulluk sınırı olarak ifade edilen düzeyin, bireylerin sahip olduğu geliri, yaşamak için gerekli olan temel ihtiyaçlara ayracağı kabulünden hareketle belirlendiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla parasal yaklaşımda, tüketicilerin kendilerine en yüksek faydayı sağlayacak şekilde harcama yapma eğiliminde oldukları, yoksulluk çizgisinde elde edilen faydanın ise yoksul olanla olmayanı ayıran bir sınır olduğu varsayımı ile hareket edilmektedir (Kabaş, 2009: 9).

Yoksulluğa para-metrik yaklaşımın arka planında, maddi bir yoksulluk sınırının üstündeki bir bireyin, kendisine yeterli bir refah düzeyi sağlayan mal ve hizmetleri elde etmek için yeterli satın alma gücüne sahip olduğu düşüncesi yatmaktadır. Fakat parasal yaklaşımda yer alan, temel ihtiyaçların her birine en düşük eşikler belirlemek, bunları fiyatlandırmak ve parasal bir yoksulluk sınırı elde etmek için bunları bir araya getirmek olarak ifade edebileceğimiz yöntemin uygun olmadığına yönelik görüşler ağırlık kazanmaktadır. Bir kere refah durumu, gelirin ötesinde uzun ömür, kamu mallarına erişebilme ve okuryazarlık gibi boyutlara ulaşmaktadır. Ayrıca yoksulluk sınırındaki bireylerin gelirlerini asgari ihtiyaçları satın almak için kullanacağını bir garantisi yoktur, dolayısıyla yoksulluk sınırının üzerinde yer alan hanelerin yoksul olmadıklarını kabul etmek isabetli olmayacaktır (Thorbecke, 2005: 5- 6). Öte yandan yoksulluk çizgisinin hemen altındaki bir gelir düzeyine sahip olan kişiler yoksul olarak kabul edilirken, sınırın hemen üstündeki bir bireyin yoksul olmadığını düşünülmesi parasal yaklaşıma yöneltilecek temel eleştirilerden birisidir.

Yoksulluğa yönelik diğer bir yaklaşım ise *kapasite ya da yapabilirlik yaklaşımı* olarak ifade edilmektedir. Amartya Sen'in yoksul insanların ve yoksul ülkelerin karşılaştığı çeşitli sorunların analizine olanak tanıyan kalkınma yaklaşımı temel alınarak geliştirilen kapasite yaklaşımı, kamu politikası yapıcılara katı reçeteler yerine daha esnek bir bakış açısı sunmaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın öne çıkardığı kavramların başında gelen ve İnsani Kalkınma Raporları'nın da odak noktasını oluşturan insani gelişme yaklaşımı, Sen'in kapsamlı teorik çalışmalarına dayanmaktadır.

Buna göre insani gelişme, kalkınma raporlarında 'seçeneklerin genişlemesi' olarak ifade edilen ve bir insanın kazanımlarının (*functionings*) ve kapasitesinin (*capability*) artması süreci olarak tanımlanmaktadır (Fukuda- Parr, 2003: 302- 303).

Sen'e göre kalkınmanın amacı, bir insanın olabileceği ve yapabileceği şeylerin kapsamını genişleterek insan yaşamını iyileştirmektir. Söz gelimi sağlıklı olmak, iyi beslenmek, bilgi sahibi olmak ve toplumsal yaşama katılabilmek gibi özelliklerin geliştirilmesi, insan hayatına olumlu yönde katkı sağlayacaktır. Bu açıdan bakıldığında, sağlıksız olma, kaynaklara erişim eksikliği, bilgisizlik veya sivil/ siyasi haklardan mahrum olmak gibi çeşitli engellerin kaldırılması, kalkınmanın amaçları arasındadır (Fukuda- Parr, 2003: 303).

Kapasite yaklaşımına göre, bir birey yeterli düzeyde kazanıma/ yeteneğe sahip olduğunda kapasitesi genişlemekte, bu da çeşitli durumlar karşısında seçim şansını artırmaktadır. Yoksulluk açısından bakıldığında bireylerin kendilerini yoksulluğa düşmekten alıkoyacak bir işleyişi seçebilmeleri için yeterli donanıma sahip olmaları gerektiği anlaşılmaktadır (Thorbecke, 2005: 6). Dolayısıyla kapasite yaklaşımı çerçevesinde, kişilerin veya hanelerin kendilerini yoksulluğa karşı kırılgan ve savunmasız hale getiren ve tercih yapma imkanlarını ortadan kaldıran yetersizliklerle baş etmeleri gerektiği ifade edilebilir.

Yoksulluğu meydana getiren sorunlar, yoksulluğun anlamı ve yoksullukla baş etme stratejilerine odaklanan ve çoğunlukla Avrupa Birliği yaklaşımı olarak da ifade edilen diğer bir yoksulluk yaklaşımı ise *sosyal dışlanma* yaklaşımıdır. Sosyal dışlanma kavramı, refah uygulamalarının yürürlükte olduğu sanayileşmiş ülkelerde dahi ortaya çıkabilecek yoksunluk süreçlerini ifade etmek amacıyla geliştirilmiştir. Dolayısıyla zengin bir toplumda, çok yönlü yoksunluklar sebebiyle yoksulluğun farklı boyutlarının ve sonuçlarının tecrübe edilebileceğini ifade etmektedir. Günümüzde AB sosyal politikasının önemli bir bileşeni olan sosyal dışlanma, BM gibi uluslararası kuruluşların faaliyetleri aracılığıyla gelişmekte olan dünyada da popüler hale gelmiştir (Laderchi et al, 2003: 257). Bu anlamda sosyal dışlanma yaklaşımını temel olarak, gelişmiş ülkelerdeki sorunları incelemek için ortaya konulan daha sonra ise gelişmekte olan ülkelere uyarlanan yaklaşımlar arasında değerlendirmek gerekmektedir.

Tüm toplumlarda çeşitli sebeplerle ayrımcılığa uğramaları sebebiyle dezavantajlı duruma düşen insan grupları bulunmaktadır. Eğitim ve sağlık hizmetlerinden hukuk sistemine kadar kamusal alanda ve toplumun çeşitli düzeylerinde özel alanda ayrımcılık meydana gelmektedir. Bu anlamda iktisadi, siyasi ve sosyal alanlardan dışlanma durumu ortaya çıkmakta, sosyal olarak dışlanan insanların maddi olanaklara, varlıklara ve çeşitli hizmetlere erişimlerinde zorluklar ortaya çıkmaktadır. Ayrıca sosyal dışlanmanın yoksulluk ile de sıkı bir münasebeti vardır. Sosyal dışlanmadan muzdarip olan insanların yoksullukla mücadeleye dahil edilmeleri oldukça zordur. Sonuç itibarıyla yoksullukla baş etme politikalarının sosyal dışlanmayı göz ardı etmeden tasarlanması ve ayrımcılığın azaltılması ve toplumsal bütünleşmeye katkı sağlanması hedeflerini gözetmesi gerektiği ifade edilmektedir (DFID, 2005: 1).

Alan yazınında yoksulluk yaklaşımları içerisinde son olarak katılımcı yaklaşım olarak ifade edilen kavram dikkat çekmektedir. Yoksulluğu daha niceliksel yöntemlerle açıklamaya ve ölçmeye çalışan yaklaşımlardan farklı olarak katılımcı yaklaşımların daha niteliksel (*qualitative*) bir yöntem benimsediğini söylemek mümkündür.

Yoksulluk değerlendirmelerinde katılımcı yaklaşımlar yoksulların düşünce ve tutumlarına vurgu yapması nedeniyle önemlidir. Katılımcı değerlendirmelerde yoksulların kendi yoksulluk kriterlerine vurgu yapılmaktadır. Bu anlamda katılımcı yoksulluk değerlendirmelerinde her ne kadar bulguların nitel olması nedeniyle standartlaştırma sorunu ortaya çıksa da, belirlenen bir yerdeki yoksulluğun sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi boyutlarına ilişkin görüşleri ihtiva eden bir veri seti ortaya çıkmaktadır (Kazar, 2019:3292).

3. MEKAN KRİTERİNE GÖRE YOKSULLUK: KENTSEL VE KIRSAL YOKSULLUK

Yoksulluğun ne kadar ciddi bir sorun olduğu, sebepleri ve sonuçları bakımından insan ve toplum hayatının hemen her alanında nasıl etkili olduğu, yukarıda açıklanan ve yoksulluğu farklı bağlamlarda değerlendiren yaklaşımlardan anlaşılmaktadır. Daha özelde ise yoksulluğu mutlak ve göreceli yoksulluk olarak veya zaman kriterine göre geçici ve kalıcı yoksulluk olarak ya da bu çalışmanın konusunu

oluşturan, mekan kıstasına bağlı olarak kentsel ve kırsal yoksulluk olarak sınıflandırmak mümkündür. Esasında tüm bu yoksulluk sınıflandırmaları birbiriyle ilişkili olmakla beraber, yoksulluğun geniş anlam sahasının farklı boyutlarını öne çıkarmaları nedeniyle böyle bir ayırım yapma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada tarım politikalarının yoksulluğu azaltmada önemi giderek artan bir konu olduğu çıkarımından hareketle, daha çok kırsal yoksulluk üzerinde durulmakta ve kırsalda yoksulluk problemi çözüldüğü takdirde kentsel alanlar üzerindeki yoksulluk baskısının da hafifleyeceği ve böylece yoksullukla mücadelenin kolaylaşacağı savı desteklenmektedir.

Yoksulluk farklı dönemlerde, farklı ülkelerde ve farklı gelişmişlik düzeylerinde kapsamı değişen bir kavramdır. Yoksulluğun toplumda kimleri hangi yönlerden etkilediği, yaygınlığı ve hangi şiddette yaşandığı gibi sorunların cevabının verilebilmesi için, kimlerin hangi kriterler temel alınarak yoksul kabul edildiğinin anlaşılması gerekmektedir. Kentsel yoksulluk bu bağlamda kentler özelinde yaşanan yoksulluk olarak ifade dilmektedir. Kentler modernleşme ve küreselleşmeye bağlı olarak artan eşitsizlikler neticesinde yoksulluğun giderek daha yoğun yaşandığı mekanlar haline gelmiştir. Tüm toplumların gelişme çizgisi üzerinde kendini gösteren kentsel yoksulluk, günümüzde ise daha çok az gelişmiş ülkelerin bir sorunu olarak kabul edilmektedir (Sipahi, 2006: 176).

Yoksulluğun nedenlerine bakıldığında gelir dağılımı eşitsizliği, düşük ücret sorunu, bölgeler arasında ciddi gelişmişlik farklarının olması, hızlı nüfus artışı ve göçe bağlı olarak kayıt dışı istihdamın artması ve kırsal alanlarda insan gücüne duyulan ihtiyacın azalması ve tarımsal verimliliğin yetersizliği gibi nedenlere bağlı olarak kitlelerin kentlere düzensiz bir şekilde akması gibi sebepler gösterilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin ortak bir sorunu olarak görülebilecek bu son neden bağlamında, kentleşmenin ekonomik gelişme ile paralel bir şekilde yürütülemediği, kente göçler yoluyla gelenlerin bu anlamda kırsaldaki yoksulluğu kentlere taşımakta olduğu ifade edilmektedir (Es ve Güloğlu, 2004: 84).

Kentsel yoksulluk kendisini büyük oranda kentsel alanlarda yaşayanların yeterli gelirden mahrum olmaları, eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlerden yararlanma düzeyinin yetersiz olması, yoksulların kent çeperlerine itilmesi, yaşanan mekanların olumsuz öğeler içermesi ve yargısal süreçlerden, karar alma mekanizmalarından ve yurttaş olmanın getirdiği benzer haklardan yararlanamama gibi durumlar üzerinden kendisini göstermektedir. Bu anlamda kentleşmenin yoğun olarak yaşanmaya başladığı dönemlerde yoksulluk olgusunun hem nicelik hem de nitelik yönünden değişime uğradığı ve kentsel yoksulluğun göçler yoluyla önemli bir mesele olarak ortaya çıktığı görülmektedir (Bayraktutan ve Akatay, 2012: 3).

Kırsal yoksulluk ise yoksulluğun kent alanlarında yaşanandan daha farklı dinamiklere bağlı olarak gerçekleştiği yoksulluk tipini ifade etmektedir. Kentlerde yaşayanların ihtiyaç- tüketim kalıpları kırsal alanda yaşayanlardan farklılaşmakta, kentlerdeki yoksulluk istihdam ve gelir durumu düzenli olduğu takdirde düşük düzeylerde seyretmektedir. İmkanlar açısından değerlendirildiğinde kentler çeşitli fırsatların, iletişim ve teknolojinin kolaylıkla üretilip tüketildiği ve güç ve kaynakların kontrolüne sahip olunan mekanlardır. Kırsal alanlar ise bu imkanlardan mahrum olmakta, çeşitli kamusal kaynaklara ve fırsatlara erişimde zorluklar yaşanmaktadır. Ayrıca ülkelerin gelişmişlik düzeylerine bağlı olarak, kırsaldaki altyapı-üstyapı yetersizlikleri, ekonomik ve sosyal kısıtlar, nüfusun kırsalda daha kalabalık olması ve toprak yapısının parçalı olması gibi nedenlerle yoksulluk ve kırsal alan çoğunlukla bir arada zikredilmektedir (Kesgin, 2008: 17- 18).

Kırsalda ortaya çıkan bu durum kentleri yoksullar için daha çekici hale getirmektedir. Dolayısıyla kentlerde yaşanan yoksulluk sorununun köklerinin kırsalda aranması gerektiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu anlamda kırsal yoksulluğun toplumsal refahı etkileyen kritik bir belirleyici durumunda olduğunu söylemek mümkündür. Nüfusun kalabalık olduğu ve yoksulluğun ciddi olarak tecrübe edildiği, kırsal istihdam oranlarının tarımda makineleşme nedeniyle düşme eğiliminde olduğu ve yukarıda ifade edilen ekonomik, sosyal ve siyasi imkanlardan yararlanma düzeylerinin düşük olması gibi nedenlerle gerçekleşen göçler dolayısıyla kentler, kentsel yoksulluğun ve sosyal dışlanma sorunlarının başını çektiği çeşitli sosyal sorunların ortaya çıktığı yerler olmuştur. Özetle kırsal kalkınma alanında ortaya çıkan problemler, bir bütün olarak ülkenin kalkınma dinamiklerini kökten etkilemektedir (Bıçkı, 2011: 163).

Kırsal yoksulluk ve kentsel yoksulluk arasındaki bu ilişki karşılıklı etkileşimin olduğu bir döngüyü andırmaktadır. Kırsal yoksulluk göçe, göç ise kentsel yoksulluğa neden olmaktadır. Bu süreçte kent yoksullarına devamlı olarak yenileri eklenmekte, kentlerde mevcut olan sosyal yardım ağları ise, birçok imkandan mahrum olmalarına rağmen yoksulları kente bağlamaktadır. Olumsuzluk üreten bu süreçten çıkmanın yolu ise kırsal yoksullukla etkin şekilde mücadele etmekten geçmektedir. Buna ek olarak kenti daha cazip hale getiren ve kırsaldaki insanların ulaşımının yetersiz olduğu eğitim, sağlık ve altyapı başta olmak üzere çeşitli kamusal hizmetlerle sosyal ve kültürel ihtiyaçlara erişimin artırılması da kırsal yoksullukla mücadelenin temelini oluşturmaktadır (Kartal ve Demirhan, 2014: 137).

4. YENİ PARAMETRELER İŞİĞİNDA YOKSULLUKLA MÜCADELEDE SÜRDÜRÜLEBİLİR TARIM POLİTİKALARININ ÖNEMİ

Çalışmada öncelikle yoksulluğa ilişkin temel yaklaşımlar ele alınmış ve yoksullukla mücadelede temel bir çıkış noktası oluşturabilecek şekilde yoksulluğun kentsel ve kırsal yoksulluk olarak ele alınabileceği düşünülmüştür. Bu anlamda kentsel yoksulluk ve kırsal yoksulluk son derece karmaşık bir ağ içerisinde ekonomik, sosyal ve kültürel yönlerden birbiriyle bağlantılı ve ulusal kalkınmayı tehdit eden olgular olarak değerlendirilmektedir. Kentsel ve kırsal kalkınma dinamikleri aynı zamanda ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile de yakından ilgilidir. Gelişmekte olan ülkelerin nüfuslarının önemli bir kısmının halen kırsal alanda yaşıyor olması, aynı zamanda kırsal yoksulluk oranlarının da oldukça yüksek düzeylerde seyretmesi bu ülkeler adına ciddi bir dezavantaj oluşturmaktadır. Gelişmiş ülkelerde ise kentsel nüfus oranları oldukça yoğun, kırsal alanda yürütülen faaliyetlerin verimliliği yüksek, kırsal yoksulluk oranları ise düşük düzeydedir. Dolayısıyla gelişmiş ülkelerin sanayi ve teknoloji yatırımlarının yanında tarımsal üretimi ve kırsal bölgelerin kalkınmasını da ihmal etmediklerini, gelişmekte olan dünyada ise her yönden dezavantajlı bir durumun hakim olduğunu ifade etmek mümkündür.

Küresel yoksulluğun ve insani gelişmişlik düzeyleri arasındaki derin uçurumların temelini oluşturan söz konusu bölgesel ve ülkeler arası gelişmişlik farklarına son dönemde, 2020 yılında başlayan ve iki yıl boyunca neredeyse dünyanın tek gündemi olan ve belki de etkilerinin halen sürmekte olduğunu söyleyebileceğimiz küresel bir salgının ve dünya gıda güvenliğine yönelik büyük bir tehdit oluşturan Rusya- Ukrayna savaşının da eklenmesi neticesinde, birçok bölgede derinleşen yoksulluk konusu olanca ağırlığıyla ülkelerin ve uluslararası kuruluşların gündemini meşgul etmeye başlamıştır.

BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD), UNICEF, BM Dünya Gıda Programı (WFP) ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından yayınlanan 2021 yılı Dünya Gıda Güvenliği ve Beslenme Durumu raporu, salgın döneminde gıda güvenliği konusunda yapılan ilk küresel değerlendirme özelliği taşımaktadır. Raporda salgının dünya genelinde insanların yaşamlarını ve geçim kaynaklarını tehdit eden gıda sistemi kırılma noktalarını ortaya çıkarmaya devam ettiği ve daha önce ortaya konulan 2030 yılına kadar açlığı ortadan kaldırma taahhüdünün yerine getirilmesinin çok zor olacağı ifade edilmiştir. Salgın öncesinde dahi açlık oranlarının yükselmeye başladığı, bu durumun yüksek eşitsizliklerle, çatışma ve aşırı iklim koşullarıyla mücadele eden ülkelerde daha belirgin sonuçlar doğurduğu ortaya konulmuştur. Orta ve şiddetli gıda güvensizliğinin göstergesi olarak bilinen yıl boyunca yeterli gıdaya erişimden yoksunluk verileri, 2020 yılında önceki beş yılın toplamından daha fazla yükselmiş, gıda güvensizliği konusunda toplumsal cinsiyet eşitsizliği derinleşmiştir (UNICEF, 2021).

Görüldüğü gibi son dönemlerde iklim değişikliğinin yarattığı olumsuzluklar, doğal afetler, bazı bölgelerde süre giden iç savaşlar ve çatışmaların sonuçlarıyla birleşerek, dünya gıda güvenliğinde ve açlık başta olmak üzere birçok yoksulluk göstergesinde gerilemelere neden olduğu ifade edilmektedir. Üstelik bu makalenin yazıldığı günlerde, İsrail'in Filistin'de başlattığı ve çoğunluğu çocuklar ve kadınlardan oluşan binlerce insanın hayatını kaybetmesine, milyonlarca masum insanın ise en temel insani ihtiyaçlardan dahi mahrum bırakılmasına yol açan saldırılar sürmekte, derin acılarla birlikte hafızalara kazınan görüntülerle yoksulluğun ve sefaletin en net kanıtları olarak tarihe geçmektedir.

Salgının gıda güvensizliği konusuna etkilerinin Latin Amerika ülkeleri özelinde değerlendirildiği bir çalışmada, Covid -19 pandemisinin toplumda var olan eşitsizlikleri daha belirgin bir şekilde ortaya çıkardığı sonucuna ulaşılmıştır. 2000'li yılların başlarında ekonomik ve mali genişleme politikaları,

artan ihracat ve sosyal kapsamı güçlendirilmiş kamu politikaları yoluyla yoksulluk gibi sosyal eşitsizlik göstergelerinde ciddi iyileşmeler gözlemlenmiştir. 2014 yılından itibaren ise bu trend devam ettirilememiş, olumlu gelişmeler gerilemiş ve daha fazla insan eğitim, sağlık ve yaşam koşulları alanlarında çok boyutlu yoksulluğa itilmiştir. Salgın sürecinde eşitsizlik ve yoksulluk göstergelerinin yüksek olduğu toplumsal tabakalarda hastalığın etkileri daha yüksek seyretmiş, kayıt dışı işgücü oranlarının yüksek ve gelir güvenliğinin zayıf olduğu bu ülkelerde gıdaya erişim noktasında kırılmalıklar artmıştır (Ekmekcioğlu, 2022: 78- 83).

Özetle çok da uzak olmayan bir geçmişte yaşanan salgının ve İsrail- Filistin geriliminin gölgesinde halen devam eden Rusya- Ukrayna savaşının, küresel ekonominin tüm sektörlerini etkilediği gibi tarım sektörünü ve gıda güvenliğini de olumsuz etkileyen sonuçlar ortaya çıkardığı söylenebilir. Bu süreçte tarım, üzerindeki vurguların giderek arttığı bir alan haline gelmiş, beslenme ve gıda güvenliği bireylerin öncelikli kaygıları arasına yerleşmiştir. Alınan tedbirler nedeniyle işgücü arz ve talebinde sorunlar ortaya çıkmış, ülke içi ve uluslararası pazarlara yapılan tarımsal ürün tedariklerinde önemli aksamlar meydana gelmiştir. Bu durum gıda güvenliğini arz ve talep yönlü olarak etkilemiş, bazı ülkeler ise sözü edilen aksamaları dikkate alarak tarım ürünleri ticaretine yönelik kısıtlamaları uygulamaya koyarak vatandaşlarının gıda güvenliğine yönelik artan tehditlerle baş etmeye çalışmıştır. Bu anlamda tarım sektörünün özellikle kriz dönemlerinde belirginleşen stratejik öneminin bir kez daha ortaya çıktığını, bu anlamda yeterli ve düzenli olması gereken gıda arzını ülke içi üretim yerine dış kaynaklardan sağlayan ülkelerin ciddi sorunlarla karşılaşabilecekleri belirtilmektedir (Aydın ve Güner, 2020: 156).

Yoksulluğun alt bileşenleri bakımından insanların en temel beslenme ihtiyaçlarından mahrum olmaları, yeterli gıdaya erişimin kısıtlı olması ve açlık gibi durumların en temel göstergeler olduğu ifade edilebilir. Ne yazık ki, küresel anlamda parasal genişleme, görece istikrar ve bolluk dönemlerinde yoksulluğun bu temel boyutunun birçok ülkede ihmal edilebilir noktalara taşınması ve yoksulluğun daha insani boyutlarının konuşulmaya başlandığı zamanlar geride kalmıştır. 2008 mali krizi sonrası dönemde yükselmeye başlayan yoksulluk trendleri, iklim krizinin orta vadeli etkilerinin ortaya çıkmaya başlaması ve yukarıda ifade edilen diğer etkenlerle birlikte tersine dönmüş görünmektedir.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), salgının küresel gıda güvenliği bakımından birçok zorluğu ortaya çıkardığını, Rusya- Ukrayna savaşının ise gıda, enerji ve gübre maliyetleri üzerindeki baskıyı daha da artırdığını belirtmektedir. Buna göre Rusya ve Ukrayna küresel tahıl ihracatının üçte birinden fazlasını karşılamaktadır. Küresel gıda tedarikinde böylesine önemli bir konumda bulunan iki ülke arasındaki savaştan kaynaklanan aksaklıklar ve Rusya'ya uygulanan kısıtlamalar nedeniyle uluslararası gıda ve tarımsal girdi maliyetlerinin önümüzdeki dönemde de yüksek seyretmesinin beklendiği anlaşılmaktadır (BBC, 2022).

Dünya Bankası ise Ukrayna savaşının gıda ve emtia piyasalarına olan etkisini değerlendirdiği raporda, savaş dolayısıyla artan gıda ve enerji piyasalarındaki şokların yıllarca sürebileceğini belirtmiştir. Buna göre küresel ticaret, üretim ve tüketim kalıplarını kökten değiştiren savaş dolayısıyla 1970'lerden bu yana yaşanan en büyük emtia şokunun gerçekleşmekte olduğu ifade edilmektedir. Salgın sonrası tedarik zincirlerindeki aksamaların hafiflemesine rağmen, savaşın etkisiyle gıda, emtia ve enerji kalemlerinde fiyatların yükselmeye devam ettiği, bunun da küresel yoksulluğu tetiklediği anlaşılmaktadır (AA, 2022). Benzer şekilde Ukrayna'daki savaşın hemen ardından Ortadoğu'da başlayan savaşın politika yapıcıları ihtiyatlı olmaya sevk etmesi gerektiğini vurgulayan Dünya Bankası, çatışmaların artması durumunda küresel ekonominin çifte şokla karşılaşacağını, bunun da enerji fiyatlarını artırarak dünya genelinde gıda güvensizliğini yoğunlaştıracığını belirtmiştir. (Dünya, 2023).

Yukarıda kısaca özetlenen gelişmeler ışığında yoksullukla mücadelenin, ele alınması gereken zor konular arasına yeniden girdiğini söylemek mümkündür. Bu gerçek halihazırda BM ilgili kurumları tarafından da dile getirilmektedir. Uzun zamandır azalma eğiliminde olan mutlak yoksulluk oranlarının küresel belirsizlikler dolayısıyla yeniden artışa geçmesi, savaşın ise bir yandan ülkeleri daha da içe kapanmaya iterken diğer yandan da gıda arzı noktasında özellikle gelişmekte olan ülkeler için korku senaryolarının konuşulmasına neden olmaktadır. Bu anlamda bir yandan ekonomik, sınai ve teknolojik

alanlarda gelişmeye çalışırken diğer yandan da tarım ve hayvancılık gibi sektörlerin ihmal edilmemesi gerektiği yeniden ve acı bir şekilde idrak edilmektedir.

Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar tarafından kırsal kalkınma ve sürdürülebilir tarım kavramları birbirinden ayrılmaması mümkün olmayan fenomenler olarak ele alınmaktadır. "Kırsal alanlarda yaşayanların ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda yaşam koşullarının iyileştirilmesi yönünde yapılan çalışmaların planlı ve sistematik olarak kalkınma amacına uygun şekilde kullanılması süreci" olarak ifade edilebilecek olan kırsal kalkınma stratejileri kapsamında değerlendirilebilecek sürdürülebilir tarım uygulamaları ile, tarım sektörünün güçlendirilmesi ve ekonomik etkinliğin artırılması, gıda arzı ve güvenliğinin sağlanması, kırsalda yaşanacak istihdam artışının olumlu etkilerinin topluma yayılması ve toprak, hava, su gibi doğal kaynakların korunması amaçlanmaktadır (Pezikoğlu, 2012: 85).

Son yıllarda önemi giderek artan ve birçok platformda tartışılan sürdürülebilir tarım, entansif tarım uygulamalarının çevre ve doğal kaynaklar üzerindeki zararlarını ortadan kaldırmak amacıyla tarımsal üretimin tüm aşamalarında girdi kullanımının kontrol edilmesi fikrine dayanmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu olarak sürdürülebilir tarımın, sosyal, ekonomik ve çevresel bileşenler arasındaki dengenin korunmasıyla mümkün olabileceği belirtilmektedir. Böylelikle kırsal nüfusun yerinde istihdam edilmesi, tarım sektörünün ülke ekonomisine katkısının artırılması ve çevreye verilen zararların en aza indirilmesi mümkün olacaktır (Eryılmaz ve Kılıç, 2018: 626).

Dünya nüfusunun sürekli artması ve tarımsal üretim için gerekli olan doğal kaynakların sınırsız olmadığı gerçeği, sürdürülebilir tarım arayışlarının çıkış noktasıdır. Üstelik binlerce yıldan bu yana devam eden doğal işleyişi bozan müdahalelerin tarımda olması gereken sürekliliği tehdit ettiği de ortadadır. Dolayısıyla tarımda üretim artışı ve verimliliği sağlamaya odaklanırken, sürdürülebilirlik dengesinin sosyal ve çevresel boyutları ihmal edilmemeli, tarımın ekonomiye olan katkılarını artırmaya çalışırken, tarımla uğraşanların yaşam standartlarını da yükseltecek adımlar atılmalı ve ekolojik denge gözetilmelidir (Turhan, 2005: 14).

Doğaldır ki sürdürülebilir tarım ifadesinden ne anlaşıldığı ve hangi uygulama esaslarını işaret ettiği, ülkelerin gelişmişlik düzeylerine bağlı olarak farklılaşmaktadır. Gelişmiş ülkelerde sürdürülebilirliğin uzun vadeli etkileri göz önüne alınmakta, doğaya ve insana duyarlı, tarımsal faaliyetlerin çevreye verdiği zararı en aza indirmeyi amaçlayan üretim süreçleri ifade edilmektedir. Gelişmekte olan dünyada ise sürdürülebilir tarım, gıda güvenliği ve mutlak yoksullukla mücadeleye katkı sunması amaçlanan yeni bir konsept olarak düşünülebilir. Bugün kalkınma, güvenlik ve eğitim sorunlarıyla boğuşan, salgın ve savaşın sonuçlarından en çok etkilenen ülkeler olarak ifade edebileceğimiz az gelişmiş dünyada ise sürdürülebilir tarım modelleri, eğitim, ekonomi ve teknoloji alanlarındaki yetersizlikler sebebiyle zaten istenildiği şekilde uygulanmamaktadır (Balci Akova ve Tapan, 2022: 154).

Sürdürülebilir tarım ve çevre uygulamaları, yoksulluğun en önemli göstergelerinden birisi olan gıda güvencesizliğinin aşılması noktasında önem taşımaktadır. Kırsal yoksulluğu tetikleyen ekonomik sorunlara küresel ısınma kaynaklı sel, fırtına ve kuraklık gibi afetlerin de eklenmesiyle birlikte, bir yandan gıda güvencesini sağlamayı hedefleyen, diğer yandan da tarımsal verimliliği ve tarımsal istihdamı artırmayı artırarak bu alanda çalışanların hayat standartlarını ve gelirlerini yükseltmeyi amaçlayan politikalar, sürdürülebilir tarım politikalarıyla birlikte uygulanmalıdır. Tarımsal üretimde uzun vadede ciddi sorunlara yol açacak aşırı kimyasal kullanımından kaçınılması, nakliye ve lojistik ağlarının iyileştirilmesi, tarımsal üretimde teknolojik imkanların etkin kullanılması, uygun teşvikler ile dijital pazarlamanın önünün açılması, kadınların sektördeki rollerinin güçlendirilmesi ve tarım sektöründe yenilenebilir enerjinin payının artırılması gibi sürdürülebilirliğe katkı sağlayacak uygulamalarla desteklenecek tarım politikaları, sürdürülebilir kalkınmanın da önemli bir kaldıraç olarak daha işlevsel hale gelebilecektir (Sertyeşilışık, 2022: 1399- 1400).

Sürdürülebilir tarım uygulamalarından, organik tarım uygulamaları ve iyi tarım uygulamaları gibi örnekler kırsal alanda işgücüne olan talebi artırmakta, özellikle kadınların istihdam edilmesine olanak sağlamaktadır. Ayrıca üreticilerle ürünlerin nihai tüketicileri arasında bir bağ oluşturulması ve kültürel etkileşim sağlanması da muhtemel faydalar arasındadır. Benzer şekilde kırsal kalkınmaya katkı

sağlayabilecek bir çıktı da sürdürülebilir tarım uygulamalarının yapıldığı bölgelerde ekolojik turizm olanaklarının geliştirilmesi ve kent-kır etkileşiminin artırılmasıdır. Böylelikle geleneksel tarımsal uygulamalardan farklı olarak hem çevresel duyarlılık oluşturulmuş, hem de kırsalda ekonomik ve sosyal gelişmeye katkı sağlanarak kırsal yoksullukla mücadele amacına katkı sağlanmış olmaktadır (Eryılmaz, Kılıç ve Boz, 2019: 356).

SONUÇ

Bu çalışmada salgının yoğun olarak tüm dünyayı etkilediği 2020- 2022 döneminde dünya nüfusunun çoğunluğunun yaşamaya başladığı kentlerdeki istihdam olanaklarının ne kadar kırılgan olduğunun ortaya çıktığı ve kentlerdeki görece düşük yoksulluk oranlarının kısa vadeli dalgalanma ve krizlerle sarsılabileceği ifade edilmiştir. Bu anlamda kentsel yoksullukla mücadelenin temelini kırsal kalkınma ve kırsaldaki yoksulluk dinamiklerini ortadan kaldırmak olduğu savı desteklenmekte, bunu yapmanın yolunun ise BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile uyumlu olarak sürdürülebilir ve sorumlu üretimin desteklenmesi, gıda güvenliğini zedeleyecek ve ülkelerdeki gıda enflasyonu eğilimlerini yukarı yönlü olarak tetikleyecek arz ve tedarik sıkıntılarını önleyecek şekilde tarım ve üretimin artırılması, toplumdaki gençler ve kadınlar gibi yoksulluğa karşı daha kırılgan ve dezavantajlı kesimlerin üretim süreçlerine katılımının özendirilmesi gibi öneriler getirilmektedir.

Bu kapsamda dünyada açlık ve yoksulluğun türlü boyutlarıyla karşı karşıya olan toplumun kırılgan kesimlerinin daha çok kırsal alanlarda bulunduğu verisinden hareketle aşağıdaki önerileri ortaya koymak mümkündür:

- Tarım ve tarımsal finans alanlarında ortaya konulacak yenilikçi projelerle toplumun yoksul kesimleri desteklenmelidir. UNDP, tarımsal ve finansal uygulamaların dijitalleşmesi yoluyla SKA'ların etkilerinin olumlu anlamda hızlandırılabilceğini ortaya koymaktadır (UNDP, 2023).
- Gençlerin teknolojik yeniliklere uyum sağlama kabiliyetlerinin yüksek olması dolayısıyla yenilikçi uygulamalardan en fazla yararı sağlayacak kesim olacağı, bu yolla tarımsal üretim süreçlerine daha fazla dahil olmaları gerekliliği ifade edilmelidir.
- Tarımsal eğitimlerin yoğunlaştırılması ile çiftçilerin AB ve DB gibi kuruluşlardan tarımsal desteklemeler ve fonlar alabilmesinin yolu açılacaktır. Bu anlamda dijital okuryazarlık, proje takibi ve yazımı ve uluslararası kuruluşlarla ilişkiler önem kazanmaktadır. Ayrıca tarımsal eğitimler yoluyla sürdürülebilir tarımın önemli bileşenlerinden olan tarımda doğal kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanılması ve üretimde kimyasal kullanımının azaltılarak uzun vadede ortaya çıkabilecek sorunların önün geçilmesi de mümkün olabilecektir.
- Kırsal yoksullukla mücadelede merkezi hükümetin uygulayacağı politikalar yanında yerel yönetimlerin de güçlendirilmesi gerekmektedir. Yönetişim ilkesi bağlamında yerelin sorunlarının belediyelerce yakinen takip edilebileceği zaten iyi bilinen bir durumdur.
- Tarımsal üretim yapılan bölgelerin yağış rejimi, nem vb. iklimsel özellikleri göz önüne alınarak bölgeye uyumlu ürünlerin üretiminin özendirilmesi ve sözleşmeli üretim imkanlarının yaygınlaştırılması gerekmektedir.
- Artan nüfusun gıda ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için iklim ve zararlı kontrolünün rahatlıkla sağlanabildiği seracılık; verimliliğin ciddi oranda artırılmasına imkan veren dikey üretim, topraksız tarım sistemleri gibi uygulamaların değerlendirilmesi önem arz etmektedir.
- Taşrada kooperatifçiliğin geliştirilmesi de kırsalda yoksulluk yönetiminin önemli basamaklarından birisi olarak geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması gereken hususlardandır.

Yazar Katkıları

Araştırma Tasarımı (CRediT 1) Yazar 1 (%50) – Yazar 2 (%50)

Veri Toplama (CRediT 2) Yazar 1 (%80) – Yazar 2 (%20)

Araştırma - Veri Analizi - Doğrulama (CRediT 3-4-6-11) Yazar 1 (%70) – Yazar 2 (%30)

Makalenin Yazımı (CRediT 12-13) Yazar 1 (%80) – Yazar 2 (%20)

Metnin Tashihi ve Geliştirilmesi (CRediT 14) Yazar 1 (%70) – Yazar 2 (%30)

Finansman

Herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

- Aydın Eryılmaz G. ve Kılıç, O. (2018). Türkiye'de Sürdürülebilir Tarım ve İyi Tarım Uygulamaları. *KSÜ Tarım ve Doğa Dergisi*, 21(4), 624-631.
- Aydın Eryılmaz, G., Kılıç, O. ve Boz, İ. (2019). Türkiye'de Organik Tarım ve İyi Tarım Uygulamalarının Ekonomik, Sosyal ve Çevresel Sürdürülebilirlik Açısından Değerlendirilmesi. *YYU Journal of Agricultural Science*, 29(2), 352-361.
- Aydın, A. ve Güner, A. (2020). Covid-19 Salgını'nın Tarım Sektörü ve Gıda Güvenliği Üzerine Etkisi: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme. *Artuklu Kaime Uluslararası İktisadi ve İdari Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 155-171.
- Balcı Akova, S. ve Tapan, İ. (2022). Sürdürülebilir Tarım Kapsamında İyi Tarım Uygulamalarının Değerlendirilmesi. *Journal of Geography*, 44, 151-167.
- Baulch, B. (1996). Neglected Trade-offs in Poverty Measurement. *IDS Bulletin*, 27(1), 36-42. <https://doi.org/10.1111/j.1759-5436.1996.mp27001004.x>
- Bayraktutan, Y. ve Akatay, M. (2012). Kentsel Yoksulluk ve Mikrofinansman: Kocaeli Örneği. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, 1-34.
- Bıçkıcı, D. (2011). Türkiye Kırsalında Yoksulluk Sorunu: Çanakkale Kocalar Köyü Örneği. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(1), 161-180.
- Çekici, O. (2022). *Yoksulluğun Dönüşen Boyutları ve Yoksullukla Mücadelede Politika Transferi*. [Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. <https://hdl.handle.net/20.500.12452/8227>
- Çoban, G.. (2021). Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kendini Gerçekleştirme Basamağında Gizil Yetenekler. *European Journal of Educational & Social Sciences*, 6(1), 111-118.
- Department for International Development. (2005). *Reducing Poverty by Tackling Social Exclusion, A DFID Policy Paper*. <https://www2.ohchr.org/english/issues/development/docs/socialexclusion.pdf>
- Dünya Gazetesi. (2023, 30 Ekim). *Dünya Bankası: Orta Doğu'daki Çatışma Küresel Emtia Piyasalarında Çifte Şoka Neden Olabilir*. Dünya. <https://www.dunya.com/emtia/dunya-bankasi-orta-dogudaki-catisma-kuresel-emptia-piyasalarinda-cifte-soka-neden-olabilir-haberi-709397>
- Ekmeçcioğlu, A. (2022). Covid-19 Salgınının Eşitsizlik ve Yoksulluğa Etkisi: Latin Amerika Örneği. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 5(1), 73-92.
- Es, M. ve Güloğlu, T. (2004). Bilgi Toplumuna Geçişte Kentlileşme ve Kentsel Yoksulluk: İstanbul Örneği. *Bilgi*, 8, 79-93.
- Fukuda-Parr, S. (2003). The Human Development Paradigm: Operationalizing Sen's Ideas on Capabilities. *Feminist Economics*, 9(2-3), 301-317. https://www.researchgate.net/publication/24081267_The_Human_Development_Paradigm_Operationalizing_Sen's_Ideas_on_Capabilities
- Kabaş, T. (2009). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Yolları*. [Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi. DOI:10.13140/RG.2.2.13988.22409
- Kartal, N. ve Demirhan, Y. (2014). Türkiye'de Kentsel Yoksulluğun Kırsal Nedenleri ve Çözüm Önerileri Üzerine. *C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(2), 135-154.
- Kazar, E. N. (2019). Parasal ve Katılımcı Yoksulluk Yaklaşımları Bağlamında Kadın Yoksulluğunu Azaltmada Kadın Kooperatiflerinin Rolünün Değerlendirilmesi: İstanbul ve Bursa Örneği. *Turkish Studies*, 14(6), 3287-3308. <https://turkishstudies.net/files/turkishstudies/ae63802-8ddc-42f6-928a-6e13a31865cb.pdf>

- Kesgin, B. (2008). *Yoksulluğa Yerel Müdahale: "Sosyal Belediyecilik" Karşılaştırmasında Eminönü ve Beşiktaş Belediyeleri örnekleri* (Yayın No. 28568408). [Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi]. ProQuest Dissertations Publishing.
- Laderchi, C. R., Saith, R. ve Stewart, F. (2003). Does it Matter that we do not Agree on the Definition of Poverty? A Comparison of Four Approaches. *Oxford Development Studies*, 31(3), 243-274. <https://doi.org/10.1080/1360081032000111698>
- Öğüç, E. Ş. (2022, 15 Ekim). *İklim Değişikliği, Gıda Fiyatlarındaki Artış ve Savaşlar Dünyayı Açlığa Sürüklüyor*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/iklim-degisikligi-gida-fiyatlarindaki-artist-ve-savaslardunya-acliga-surukluyor/3020560>
- Pezikoğlu, F. (2012). Sürdürülebilir Tarım ve Kırsal Kalkınma Kavramı İçinde Tarım- Turizm- Kırsal Alan İlişkisi ve Sonuçları. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(22), 83-92.
- Sarıkoca, E. ve Daşlı, Y. (2016). Yoksulluğun Dünyada ve Türkiye'de Seyri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43), 1298-1309.
- Seyyar, A. (2003). Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele. Bilgili, A. E., Atlan, D.(Eds.). *Yoksulluk Sempozyumu*. C1, 38-69, Deniz Feneri Derneği Yayınları.
- Sipahi, E. (2006). Yoksulluğun Küreselleşmesi ve Kentsel Yoksulluk: Ekonomik ve Sosyal Boyutlarıyla Konya Örneğinde Yoksulluk. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 6(11), 172-189.
- Sumner, A. (2007). Meaning versus Measurement: Why do 'Economic' Indicators of Poverty Still Predominate?. *Development in Practice*, 17(1), 4-13. <https://doi.org/10.1080/09614520601092485>
- Şengöz, M. (2022). Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Modeli'nin Bütünleşik Bir Süreç Olarak Yeniden Yorumlanması. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 164-173.
- Thorbecke, E. (2005). Multi-dimensional Poverty: Conceptual and Measurement Issues [Conference Paper]. The Many Dimensions of Poverty International Conference, UNDP International Poverty Centre, Brasilia. <https://thorbecke.economics.cornell.edu/docs/Multi1.pdf>
- Turhan, Ş. (2005). Tarımda Sürdürülebilirlik ve Organik Tarım. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 11(1), 13-24.
- UN Global Compact. (2023). *Poverty*. <https://unglobalcompact.org/what-is-gc/our-work/social/poverty>
- UN. (2023). *The 17 Goals: Sustainable Development Goals*. <https://sdgs.un.org/goals>
- UNDP. (1990). *Human Development Report 1990: Concept and Measurement of Human Development*. <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-1990>
- UNDP. (1997). *Human Development Report 1997: Human Development to Eradicate Poverty*. <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-1997>
- UNDP. (2020). *Human Development Report 2020: The Next Frontier, Human Development and the Anthropocene*. <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2020>
- UNDP. (2023). *Tarım ve Finans Alanlarında Yenilikçi Teknolojiler En Az Gelişmiş Ülkelerde Yaşamları İyileştiriyor*. UNDP Resmi Web Sitesi: <https://www.undp.org/tr/turkiye/news/tarim-ve-finans-alanlarinda-yenilikci-teknolojiler-en-az-gelismis-ulkelerde-yasamlari-iyilestiriyor>.
- UNICEF. (2021). *BM Raporu: Salgın Dünyada Açlığın Artmasına Yol Açtı*. UNICEF Resmi Web Sitesi: <https://www.unicef.org/turkiye/bas%C4%B1n-b%C3%BCltenleri/bm-raporu-salg%C4%B1n-d%C3%BCnyada-a%C3%A7%C4%B1n-artmas%C4%B1n-yol-a%C3%A7t%C4%B1>
- Yüksel Arabacı, R. (2019). Dünya Bankası'nın Yeni Uluslararası Yoksulluk Sınırları ve Küresel Yoksulluğun Yeniden Değerlendirilmesi. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 9(1), 123-140. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/744513>

EXTENDED ABSTRACT

In this study, poverty, which has been one of the main problems of humanity in every period, is considered as rural and urban poverty according to the criterion of space. Poverty, which is expressed in various definitions such as being deprived of a basic income level to sustain life, not being able to meet the minimum level of material and socio-cultural needs, coping with material and moral dissatisfaction, not being able to access decent work and opportunities, is a major risk factor affecting human and society. In this respect, it is possible to see poverty as a subject of risk and crisis management.

In recent years, poverty has started to be analyzed as a multidimensional phenomenon, and UNDP continues to address poverty beyond income on a wide scale ranging from access to education and health to living standards such as clean water, electricity and housing, and countries are evaluated according to the multidimensional poverty index. In this sense, one of the most important issues in determining policies to combat poverty is the definition of poverty is how it is defined.

Today, the majority of the world's population lives in cities, and urban poverty with its different dimensions such as consumption poverty, lack of social and cultural opportunities maintains its importance. In this context, rural poverty continues to maintain its structure that feeds urban poverty. When the problems created by climate change and environmental degradation, deepening inequalities, combined with economic problems, it is considered that the poor living in rural areas are the vulnerable groups that will be affected the most. As a result, whether poverty is defined as income inadequacy, deprivation of various gains, or exclusion from society and social and political participation opportunities, it is imperative to produce effective anti-poverty policies. When the literature on poverty alleviation is analyzed, it is clear that not only the social policies and subsidies to be produced by the state will not completely lift people out of poverty, but also policies that see poverty as a problem of the poor and exclude the active intervention of the state will not eliminate the problem. Therefore, on the one hand, the social capital of the society is supported through education and health support and basic social policies are implemented for those in acute poverty, while on the other hand, citizens are expected to internalize these steps and include their individual efforts in the process through social entrepreneurship.

A similar method should be applied in rural development and combating rural poverty. Today, rural development strategies are considered by international organizations as a set of planned and systematic actions aimed at eliminating the economic, social and cultural problems of rural residents.

In this context, sustainable agriculture refers to practices that cannot be considered separately from rural poverty alleviation and rural development. With sustainable agricultural practices, multidimensional objectives such as strengthening and increasing the efficiency of agriculture as an economic sector, increasing employment in rural areas, contributing to food security and protecting natural resources are pursued. It should also be noted that it is aimed to minimize the effects of conventional agricultural methods on human health and the environment due to the use of chemicals etc. and to ensure the sustainability of agricultural activities and agricultural employment by establishing a balance between social, economic and environmental components. In a concept where the world population continues to increase, the number of people in need of food is constantly increasing, but the number of people engaged in agriculture is decreasing, including in our country, it is obvious that there is a limit to the methods that are shown as the most important reason for not experiencing a serious food shortage and that provide tremendous productivity gains. Therefore, it would be appropriate to make the system sustainable and to encourage the effective and efficient use of resources instead of using natural resources as if they will never run out.

Through sustainable methods such as organic farming practices and good agricultural practices, it will be possible to pave the way for economic and social development in rural areas and increase the capacities of women and youth, who are particularly vulnerable to poverty. In this direction, the poor segments of the society should be supported with innovative projects to be put forward in the fields of agriculture and agricultural finance, and it should be stated that young people will benefit the most from innovative practices due to their high ability to adapt to technological innovations.

Thus, productive and sustainable agricultural activities such as greenhouse cultivation, utilization of underground energy and solar energy in agriculture and soilless agriculture will contribute to lifting more people out of poverty. On the other hand, intensification of agricultural trainings will pave the way for farmers to receive agricultural subsidies and funds from organizations such as the EU and WB.

In this sense, digital literacy, project monitoring and writing, and relations with international organizations gain importance. It is seen that the funding support for the above-mentioned practices can be created through government incentives and grants. The development of co-operatives in rural areas is one of the important steps in rural poverty management. In this way, the effects of sustainable practices in rural areas can be widely shared and positive results can be encouraging for more people.

Finally, in addition to the policies to be implemented by the central government in the fight against rural poverty, local governments should also be strengthened. In the context of the principle of governance, it is already well known that local problems can be closely monitored by municipalities.